

Opprydding i havner og forurensede fjorder – mobilisering av faglig innsats og samfunnsengasjement

Av Jens Skei

Jens Skei er forskningsdirektør ved Norsk institutt for vannforskning (NIVA), Oslo

I en 10-årsperiode har det vært kjent at en rekke norske havner og fjorder i nærheten av større byer eller industristeder er betydelig forurenset av klassiske miljøgifter som kvikksølv og PCB. Mengdeberegninger viser at vi snakker om betydelige lagre av miljøgifter i bunnslammet, som dels ligger på grunt vann. Spørsmål har vært reist om hva disse lagrene betyr i forhold til dagens utslipp fra land til sjø og i hvilken grad de bidrar til helseproblemer ved konsum av fisk og skalldyr langs kysten. Kunnskapen om miljørisiko forbundet med forurenset bunnslam i fjorder og havner har vært og er fortsatt mangelfull. Først i de seneste årene er det iverksatt forskning av omfang for å belyse dette problemfeltet.

Med utgangspunkt i at bunnslammet er forurenset er det utarbeidet planer om tiltak i milliardklassen. I en stortingsmelding som kom i vår (St. meld nr. 12: Rent og rikt hav) er det redegjort for planer om hvordan man skal få til en miljøforbedring i våre

kystnære farvann; en kyst hvor det er så mange muligheter og hvor kravet om rent miljø er en forutsetning. Ønsket om tiltak er reelt og det er forståelig at utålmodigheten er stor. Men i dette tilfelle er iverksetting av tiltak mer komplisert og utfallet mindre forutsigbart enn ved andre miljøforbedrende tiltak (f.eks. fjerning av nitrogen fra kommunale rensanlegg).

Det eksisterer ulike tekniske løsninger for å uskadeliggjøre miljøgifter i forurenset bunnslam, men i de fleste tilfeller er erfaringer knyttet til opprydding i liten skala. I Oslo havn er det snakk om nærmere 800.000 m³ forurenset masse og det er lett å forstå at en forsvarlig håndtering av så store masser byr på betydelige utfordringer. Kostnadene bør også stå i forhold til miljøgevinsten. Derfor har vel også forureningsmyndighetene ligget litt på været i påvente av at kunnskapsgrunlaget skal bli bedre. Samtidig kan det være bedre å ha nesten rett i tide enn helt rett for sent. I havner hvor de forurensede massene ligger på

grunt vann er de utsatt for spredning og miljøgiftene påvirker fisk og skalldyr over et stort område. Dette er en bekymringsfull situasjon. De største tilførselene av miljøgifter er skjedd etter siste verdenskrig med en topp på 1970-tallet. Dette havneslammet har således bidratt til forurensning ved spredning og utlekking i minst 50 år. I lys av dette perspektivet kan det være riktig å ta seg tid til å bedre beslutningsgrunnlaget for tiltak, slik at de store investeringene gir de forventede miljøforbedringene.

Hva er så saksgangen når en tiltaks-haver ønsker å iverksette et oppryddingstiltak? Et godt eksempel er Oslo havn. Her ble det laget enn tiltaksplan i 1996. I de siste seks årene har saken sneget seg gjennom ulike utvalg, etater og høringsrunder i henhold til lov-pålagt saksbehandling. I forbindelse med hver høringsrunde, hvor omtrent alle på demokratisk vis kan ha en mening om tiltaket, løper tiden. Høringsrundene bidrar til nye utredninger og mer dokumentasjon om tiltaket virkelig er det beste for miljøet og samfunnet. I mellomtiden blir de forurensede sedimentene i denne og andre havner liggende som en kilde til ytterligere forurensning i lang tid. Det er ikke nok å klage på at staten er en

"miljøsinke", slik det er blitt hevdet. Det er mere fruktbart å se på hva som er årsaken til at ting tar tid og hva som kan forenkles for å få iverksatt nødvendige tiltak.

Til slutt er det politikerne i Stortinget som har det siste ordet. For å gjennomføre den nasjonale planen for opprydding av forurensede sedimenter som er nedfelt i stortingsmelding nr.12 må det være politisk betalingsvilje. Prosjektene må selges inn til politikerne og dette må gjøres på en overbevisende måte. Mediadebatten om opprydding i Oslo havn og i Sandefjord har ikke bidratt positivt til å overbevise politikerne om at vi er på rett kurs. Miljøorganisasjonene har i stor grad vært enerådende på media-arenaen og har med sin uttrykte skepsis til foreslåtte tiltak bidratt til å så tvil om miljøgevinsten ved tiltak. Det er derfor på tide at kompetansemiljøene også blir synlige på samme arena. Vi bør bruke den samlede norske fagkompetansen, inkludert den som sitter i miljøorganisasjonene, for å formidle til bevilgende myndigheter og allmennheten at tiltak mot forurensede sedimenter er nødvendig og gjennomførbart og at det bidrar til nødvendig miljøforbedring.